

DE LA MEDICI CU DARUL SCRISULUI

Pasiune, talent sau dorința de a comunica lumii ceva – medicul scriitor

Asist. univ. dr. Iustinian Zegreanu^{1,2,3}, Conf. univ. dr. Aida Puia^{1,2,3}

¹Universitatea de Medicină și Farmacie Iuliu Hațieganu Cluj-Napoca, România, ²Cabinet Medical Individual Medicină de Familie, Cluj-Napoca, România, ³Medicină de familie

Primit: 18.02.2025 • Acceptat pentru publicare: 1.03.2025

Rezumat

Figura medicului scriitor ocupă un loc aparte în cultura literaturii universale, deoarece reunește două domenii fundamentale ale cunoașterii umane: știința și literatura. Medicina și literatura sunt la prima vedere, discipline diferite, guvernate de reguli distincte – una bazată pe rigoare, observație și experiment, cealaltă pe imaginație, sensibilitate și expresivitate artistică. Medicul scriitor reprezintă o categorie special de scriitor deoarece el reușește să existe și să creeze la intersecția punctelor de convergență a celor două profesii, vocații sau pasiuni. Ambele au ca obiect central omul, viața sa interioară, suferința, fragilitatea și speranța. Medicul scriitor este cel care, prin experiența profesională și talentul literar, reușește să transforme realitatea dureroasă a existenței umane într-o operă de artă cu valoare estetică și morală.

Cuvinte cheie: *medic, scriitor, medicină, literatură*

FROM DOCTORS WITH THE GIFT OF WRITING

Passion, talent or desire to communicate something to the world – the writing doctor

Abstract

The figure of the doctor-writer occupies a special place in the culture of universal literature, because it brings together two fundamental domains of human knowledge: science and literature. Medicine and literature are, at first glance, different disciplines, governed by distinct rules – one based on rigor, observation and experiment, the other on imagination, sensitivity and artistic expressiveness. The doctor-writer represents a special category of writer because he manages to exist and create at the intersection of the convergence points of the two professions, vocations or passions. Both have as their central object the human being, its inner life, suffering, fragility and hope. The doctor-writer is the one who, through professional experience and literary talent, transforms the painful reality of human existence into a work of art with aesthetic and moral value.

Keywords: *doctor, writer, medicine, literature*

Introducere

„Nu scrii pentru că vrei să spui ceva; scrii pentru că ai ceva de spus”, afirmația aparține scriitorului Scott Fitzgerald, iar această afirmație mi s-a părut deosebit de sugestivă pentru a începe să descriu statutul medicului scriitor. Acesta este o personalitate rară, complexă și distinctă, aflată la granița dintre știință și artă. Practicând medicina, intră zilnic în contact cu suferința, fragilitatea și speranțele oamenilor, experiențe care devin o sursă profundă de inspirație literară. Actul medical nu înseamnă doar tratarea bolilor, ci și înțelegerea sufletului uman, iar această capacitate de a observa și de a empatiza se reflectă în scrierile medicului - scriitor.

Medicul scriitor

Prin profesia sa, medicul dobândește o perspectivă realistă asupra vieții, confruntându-se cu limitele existenței, cu durerea și cu moartea. Literatura devine astfel un mod de a da sens acestor experiențe intense, de a le transforma în povești, poezii sau reflecții morale. Mulți dintre medici scriitori au reușit să surprindă cu finețe drama interioară a personajelor lor, tocmai datorită contactului direct cu realitatea umană. Exemple clasice cunoscute sunt: Anton Pavlovici Cehov, Vasile Voiculescu sau William Carlos Williams, care au îmbinat cu succes medicina și literatura.

Medicul scriitor nu renunță la rigoarea științifică, dar o completează cu sensibilitatea artistică. Astfel, el devine un martor privilegiat al condiției umane, capabil să vindece trupul și, prin cuvânt, să aline sufletul. Și totuși medicina nu are nimic în comun cu literatura, sunt situate la poluri total opuse.

Ca medic când vorbești despre un subiect ești tentat conform educației academice să iei în considerare foarte multe surse, publicate în reviste științifice, să citești statistici, să citezi studii dublu – orb randomizate și multe alte lucruri deosebite iar la sfârșit să analizezi, compari o bibliografie bogată. Medicul în general poate fi comparat cu un soldat foarte bine instruit, cu o gândire riguroasă, construită după anumite norme și de aceea are nevoie de validări din mai multe surse.

Literatura în schimb este bazată pe sentimente, pe trăiri, pe suferință, pe imaginație. Ea nu are nici un fel de norme, nu are nevoie de validări, poate doar a cititorului, dacă în final reușești să-i transmiți anumite sentimente și îl face să vibreze odată cu tine. Literatura presupune o anumită „doză de nebunie”, o anumită stare de tristețe sau de suferință, de singurătate și nu are nevoie de surse bibliografice sau de citări din alte opera. Majoritatea scriitorilor profesioniști de succes au scris sub anumite stimulente (alcool, fumat, droguri) sau anumite boli care sub o formă sau alta stimulează sistemul nervos. De aceea medicii scriitori sunt destul de puțini, pentru că nu se împacă rigoarea cu „nebulia”, dovezile cu imaginația. De aceea medicul scriitor este o categorie aparte, de scriitor.

De la bun început pot spune că viața și activitatea lui profesională sunt fascinante. Viața medicului este împărțită, în mod dramatic între medicină și literatură. Din start el are o existență foarte grea, deoarece trebuie să își împartă timpul, inteligența în două activități suprasolicitante. La prima vedere amândouă par foarte simple. Ai terminat facultatea de medicină, ai făcut un rezidențiat, ai obținut toate gradele posibile profesionale și începi să aplici practici tot ce ai învățat. În literatură, ai terminat o facultate de litere, ai învățat să scrii un text, să îl rezumi și mai apoi să îl comentezi. Cunoști mai multe cuvinte, le știi înțelesurile și începi să te joci cu ele. În realitate nu este așa. În primul rând pentru amândouă îți trebuie „chemare” și în al doilea rând îți trebuie har care vine de la Dumnezeu.

În general obiectivul principal al unui medic-scriitor este ca medicina să fie preocuparea principală dar nu poate neglija literatura. Viața este împărțită în mod inegal, dar constant cu aceeași seriozitate și cu relativ aceeași distribuție a timpului pentru medicină dar și pentru literatură. Practici medicina pentru că în principal este o sursă sigură de venit. Literatura nu este o sursă sigură și constantă poate doar la scriitori profesioniști de succes care reușesc sporadic și aleator să câștige bani de pe urma cărților publicate.

În majoritatea cazurilor practica medicinei este la vedere, dar scrisul literar nu. Frământările literare ale unui medic le cunoaște în majoritatea cazurilor, doar familia, cei apropiați și mult mai bine calculatorul personal, veioza, ori noptile pierdute pe altarul literaturii. De aceea pentru oamenii din jur lui este foarte firesc, ca medicina să stea pe prim plan în lumină, iar literatura mai intimă, mai rușinoasă, mai modestă să stea în umbră, poate în cel mai bun caz în penumbră. Este o fatalitate a medicului scriitor să fie văzut în acest fel. Urmarea este că literatura lui este percepută ca o anexă hipotrofiată (o anexă malformată) a celei dintâi profesii, medicina. De aceea majoritatea oamenilor gândesc despre medicul – scriitor în termeni de amatorism. În concepția actuală a societății, ori ești medic, ori ești scriitor. Potrivit acestei logici medicul este posesorul unor dorințe nejustificate, iar arta lui n-ar fi decât urmarea unei veleități, specifice breslei. Și totuși ... chiar dacă medicina este principală preocupare, literatura nu rămâne în umbră, își face apariția ori de câte ori are ocazia.

Medicul în literatură

În continuare, mă voi referi la medicul – scriitor cu sintagma scriitorul medic, tocmai pentru a contracara ideile celor care consideră că medicul poate face doar literatură doar în mod secundar, o literatură de nișă. O dovedesc scriitori consacrați Cehov, Céline, Voiculescu ca să mă limitez doar la câteva nume mari de medici care s-au impus prin creația lor literară în literatura națională și universală.

Pentru a avea relevanță ca scriitori, trebuie să transmiți emoție, care să ajungă la sufletul cititorului. Un foarte bun exemplu de medic scriitor de succes este Prof. Victor Papilian anatomist, care deși a scris despre medici și medicină a tratat subiectele la modul perfect literar (1,2).

Și totuși ce are a face, literatura cu medicina? Pun această întrebare, gândindu-mă imediat la celebra „Mens sana in corpore sano” și apoi îmi vin în minte exemple ca Dostoievski care a fost epileptic, Proust - astmatic, Balzac – cardiac decompensat. Edgar Allan Poe – epileptic, Byron – epileptic, Ellen White – epileptic. Este dificil să găsești mari scriitori sănătoși la trup sau minte decât scriitori bolnavi. De aceea cred că există o legătură între literatură și medicină, se pot practica cele două în paralel dar în majoritatea cazurilor, una dintre ele este sacrificată, din păcate. Există medici care, după câțiva ani de practică, s-au lăsat de medicină, dedicându-se literaturii, cum ar fi poetul Emil Brumaru, Ștefan Augustin Doinaș sau Dumitru Radu Popescu, Augustin Buzura și lista ar putea continua (1,3,4).

În general scriitorul și medicul au același obiect de interes: omul. În artă și în medicină există un anumit fel de sensibilitate, însă gestionată în moduri diferite. În literatură sensibilitatea se află în largul ei, este amplificată și orice o îngreuează scade creativitatea. În medicină sensibilitatea este controlată, dozată, înfrânată, dar nu abolită pentru că medicina se bazează pe principiul milei, dar ea nu pătrunde niciodată în zona deciziei diagnosticului și a terapiei.

Paradoxal scriitorul medic fuge de la singularul muncă la pluralul munci. El are impresia că poate scăpa de calvarul medicinei prin literatură, de aceea aleargă spre cazna scriitoricească, dar amândouă sunt grele și anevoioase. Totuși pentru medic, scrisul este darea lui de seamă în fața unei instanței supreme, care la dotat cu lumina harului medical și literar (har fără de care nu se poate nimic). De aceea toți slujitorii scrisului - scriitori profesioniști, scriitori - medici, tineri sau vârstnici, așteaptă venirea mântuirii prin artă, având sufletele împăcate, față de lume și față de Dumnezeu.

Istoria literaturii medicale

De-a lungul istoriei literaturii, numeroși autori au demonstrat că profesia medicală poate coexista armonios cu cea literară. În literatura rusă un exemplu reprezentativ este Anton Pavlovici Cehov, medic generalist și scriitor rus, care considera medicina ca fiind „soția lui legitimă”, iar literatura „amantă”. Opera sa este marcată de o profundă înțelegere a psihologiei umane, de realism și de o subtilă ironie. Cehov surprinde cu finețe micile drame ale existenței cotidiene, evitând exagerările și patetismul. Experiența sa medicală i-a oferit o perspectivă lucidă asupra vieții și a suferinței, perspectivă care se regăsește în nuvelele și piesele sale de teatru. Ca medic a fost activ în combaterea epidemiilor, inclusiv cea de holeră. Un alt scriitor rus este

Mihail Afanasievici Bulgakov medic generalist dar și romancier și dramaturg de succes - cunoscut pentru mai multe opere literare, în care cea mai celebră rămâne „Însemnările unui tânăr medic”.

În literatura română, figura clasică a medicului scriitor este ilustrată cel mai bine de Vasile Voiculescu. Medic generalist de profesie, Voiculescu a îmbinat cunoașterea științifică cu o profundă spiritualitate. Opera sa literară, majoritatea reprezentată de poezie este dominată de teme precum suferința, credința, sacrificiul și iubirea. În scrierile sale, boala nu este doar un fenomen biologic, ci și o probă morală, o experiență care duce la purificare și iluminare interioară. Astfel, literatura devine un mediator între trup și suflet, între concret și metafizic. Alți scriitori de renume sunt Ion Vianu medic psihiatru dar și eseist și prozator, cunoscut pentru analizele sale culturale și literare. Victor Papilian anatomist, Emil Brumaru medic generalist și un poet de geniu, cunoscut pentru poezia lui non conformistă. Augustin Buzura medic psihiatru redactor al Revistei Tribuna din Cluj Napoca, cunoscut pentru romanul „Orgolii” pentru care a luat premiul Academiei Române în anul 1977. Dumitru Constantin Dulcan medic neurolog cunoscut pentru eseurile sale din „Inteligența materiei”, „Cartea vindecării” și „Cartea înțelepciunii” (1,4,5).

Un alt exemplu relevant din literatura americană este William Carlos Williams medic pediatru dar și poet de succes. Acesta a reușit să surprindă, în poeziile sale, frumusețea ascunsă a vieții cotidiene, inspirându-se adesea din experiențele profesionale. Stilul său simplu, direct, reflectă o viziune realistă asupra existenței, în care fiecare detaliu capătă valoare artistică. Pentru Williams, medicina și poezia nu erau activități separate, ci modalități complementare de a înțelege lumea (6,7).

În literatura franceză Céline, Louis-Ferdinand (pseudonimul lui Louis-Ferdinand Destouches) este medic de igienă publică, o figură destul de controversată a literaturii franceze dar foarte bun scriitor. Romanele sale se caracterizează printr-un puternic anticonformism, cu elemente autobiografice. Limbajul său este de multe ori argotic, truculent, dar stilul se remarcă prin virtuozitatea exprimării. François Rabelais medic generalist și umanist renaștător, este cunoscut ca autor al romanului „Gargantua și Pantagruel” (6,7). Georges Duhamel medic militar în Primul Război Mondial, este un foarte bun romancier și poet, membru al Academiei Franceze de Literatură (6,7).

În literatura engleză Arthur Ignatius Conan Doyle, medic oftalmolog, dar și un scriitor celebru pentru romanele sale polițiste, avându-l în prim plan pe detectivul Sherlock Holmes. A fost autorul a numeroase povestiri științifico-fantastice, romane istorice, piese de teatru, romane de dragoste, poezie și texte inspirate direct din realitate (6,7).

În literatura spaniolă José Carlos Somoza, născut în Cuba dar stabilit și trăit în Spania, este un cunoscut ca medic psihiatru dar și un foarte bun scriitor, fiind celebru pentru romane thriller cu tentă fantastică. Tomás Morales Castellano poet spaniol, medic și om politic este considerat un reprezentant de seamă al modernismului liric și inițiator al poeziei modern (6).

În literatura germană au existat mai mulți medici care s-au distins ca scriitori, lăsând moșteniri literare, filozofice sau medicale semnificative. Samuel Hahnemann medic generalist cunoscut ca fiind fondatorul homeopatiei, a fost un scriitor și un traducător prolific. Gottfried Benn medic dermatolog, poet, eseist german de renume, figură marcantă a expresionismului. Albert Schweitzer medic generalist misionar, teolog, muzician și filozof german, laureat al Premiului Nobel pentru Pace, cunoscut pentru lucrarea „Istoria cercetării vieții lui Iisus” (6,7).

În literatură italiană putem aminti pe Marsilio Ficino medic generalist cunoscut mai mult pentru traducerile sale din greaca veche în latină. Astfel a tradus opera integrală a lui Platon, „Enneadele” lui Plotin, dar și tratatele grecești „Corpus Hermeticum”. Carlo Levi medic dermatolog, pictor și scriitor, cunoscut pentru romanele sale ce explorează condiția umană și social „Christos s-a oprit la Eboli” și „Cuvintele sunt pietre”. El a tradus, de asemenea, două scrieri extrem de influente ale neoplatonismului creștin Pseudo-Dionisie Areopagitul, „Despre teologia mistică” și „Despre nume divine”. asistent al Clinicii Medicale din Universitatea Torineză până în 1928. A efectuat cercetări în domeniul bolilor ficatului și ale vezicii biliare. A renunțat la medicină și s-a concentrat pe literatură și pictură (7).

Exemple sunt multe dar de la început trebuie precizat că tagma medicilor are un caracter elitist. Începând cu admiterea la facultate, cu anii și examenele din timpul facultății, a cărei absolvire echivalează cu un veritabil chin al educației asumate - chin care face ca medicina să fie una din cele mai grele facultăți din învățământul contemporan - trecând mai apoi prin infernul concursurilor îndurate în vederea obținerii specialității, a posturilor, gradelor și eventualelor funcții administrative. Toate acestea îi conferă medicului profilul unei ființe pentru care selecția profesională echivalează cu o intrare în rândul celor aleși.

Dar acest lucru nu motivează înclinația culturală a medicilor și, în cazul unora dintre ei, apetența „oarecum bizară pentru scris”. Mai degrabă medicii sunt „degustători de cultură”, și mai rar creatori în lăuntru ei, de aceea marea majoritate a lor se refugiază în pictură și în muzică.

În general se poate vorbi despre două calități sau virtuți ale naturii medicale. Prima ar fi efortul intelectual cerut de meseria ca atare. Există un prag al muncii cu tine însuți dincolo de care în ființa ta începe să se simtă spiritul. Altfel spus, medicul are ceva aparte în ținuta lui, un soi de noblete stilată, care îi dă imboldul de a nu se compara cu restul populației. E alura și mândria firească a omului elitist. Nu e

vorba de fumuri cabotine, ci de o conștiință a aristocrației bazate pe muncă, pe merit și pe sacrificiu personal. A doua calitate sau virtute importantă a medicului este aceea de a se eschiva din fața suferinței. Când ești martor la atâta suferință zilnică îți cauți instinctiv mijloace de apărare în fața ei. Iar medicul fuge de durere într-o lume paralelă pe care și-o creează singur. Iar această lume este una culturală. Datorită rafinamentului cultural el știe să se prețuiască în proprii ochii, făcând din sine un obiect al considerației atente.

Concluzie

Educat să lupte împotriva bolilor, medicul își reprimă instinctiv predispozițiile literare. Nici un om sănătos, echilibrat fizic și psihic nu simte nevoia să scrie, căci scrisul, în intimitatea lui, cere un pic de însingurare, un pic de indisciplină și dezordine interioară - exact lucrurile pe care medicul le respinge în mod natural, în mod spontan. Ce înseamnă asta? Că de fapt, nu poți să fi și medic și scriitor concomitent, ci doar prin alternanță și cu intermitență. Un medic, când scrie, își leapădă statutul academic de medic, statutul de om calculat, de om rațional, și îmbrățișează modul artistic cu focus pe visare, imaginație, pentru că este foarte greu ca cele două virtuți să coabiteze în același om fără conflicte dramatice.

Conflict de interese: nu există

Acknowledgement: Autor corespondent: Asist Univ. Dr. Iustinian Zegreanu e-mail: Iustinian.Zegreanu@umfcluj.ro

Bibliografie

1. Călinescu G. Istoria literaturii române de la origini până în prezent. București: Editura Minerva;2003.
2. Popescu I. Istoria medicinei românești. București: Editura Medicală; 2022.
3. Manolescu N. Istoria critică a literaturii române. Pitești: Editura Paralela 45;2019.
4. Academia Română. Dicționarul general al literaturii române. București. 2006.
5. Simion E. Scriitori români de azi. București:Editura Cartea Românească;2020.
6. Literature and Medicine, vol. 8. Baltimore:Editura Johns Hopkins University Press; 1989.
7. Hudson Jones A. Literature and Medicine: Tenth Anniversary Retrospective. Baltimore: Editura Johns Hopkins Press;1991.